

Särskilt yttrande

Kommunstyrelsen 2019-05-08
Ärende: STK-2019-162

Remiss från Finansdepartementet - Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting (SOU 2018:74)

Utjämningsystemet präglas av två stora problem: Det utjämnar inte skillnader mellan kommuner tillräckligt och det ger kommunpolitiker skeva incitament. Därför behöver systemet bli mer progressivt och endast utjämna för faktorer kommunerna inte kan påverka.

I dag möter människor olika förutsättningar att leva ett gott liv beroende på var de bor. Det gäller såväl om du bor i en större stad eller på landsbygden, men även om du bor i städernas förorter eller i deras kärnor.

Staten försöker minska dessa skillnader genom att omfördela mellan rika och fattiga kommuner. Detta görs genom kostnadsutjämningen, där kommuner kompenseras för kostnader kopplade till strukturella förhållanden, och inkomstutjämningen, där staten omfördelar pengar efter kommunernas skatteunderlag.

Utjämningsystemet är stort: utjämningen uppgick till 67 miljarder kronor år 2017, vilket motsvarar omkring 10 procent av kommunernas totala kostnader om 673 miljarder kronor. Vidare är systemet mestadels finansierat av staten, vilken skjuter till omkring 60 miljarder kronor. Med andra ord har ett så omfattande system goda möjligheter att skapa likartade villkor mellan kommuner och just därför är det viktigt att det fungerar väl.

Trots goda ambitioner finns det fortfarande stora skillnader mellan kommuner, samtidigt som få kommuner idag har incitament att främja tillväxten. Vi menar att dagens system behöver bli större och omfördela mer, samtidigt som det ger goda incitament till kommunpolitiker att skapa ekonomisk utveckling.

Politikerna står idag handfallna inför de ökande klyftorna. För det första förmår inte dagens utjämningsystem att hejda utvecklingen mot växande klyftor mellan landets olika delar. Det är talande att medelinkomsten i Stockholms kommun var 370 tusen kronor medan den för riket som helhet var 310 tusen kronor år 2017, samtidigt som skillnader på välfärdstjänster, såsom skolkvalitet och vårdtillgänglighet, runt om i landet fortsätter öka.

Men dagens system kompenserar inte tillräckligt för dessa strukturella faktorer, utan kommuner med sämre förutsättningar måste ha högre skattesatser än rikare kommuner. En undersköterska som

arbetade heltid inom hemtjänsten eller ett äldreboende fick 2016 betala cirka 12 900 kronor mer i skatt under året om hen bodde i Pajala jämfört med om denne var bosatt i Stockholm.

Ett motargument mot ökad utjämning vore att det skulle bli dyrt för inbetalande kommuner och staten. Det skulle förvisso kosta skattebetalarna pengar, men vi är övertygade om att alternativet är värre på sikt. När de som betalar högst kommunalskatt också får sämst välfärd riskerar vi att förtroendet för samhällets institutioner urholkas.

Om människor inte har högt förtroende kommer de heller inte vilja betala skatt och på sikt skulle möjligheterna till att finansiera gemensamma nyttigheter försvagas. Systemet innebär en orättvis och ineffektiv fördelningssystem. För det andra belönar systemet kommuner på ett dåligt sätt. Kommuner kompenseras i utjämningsystemet beroende på vilka inkomster de har. Detta trots att systemet är tänkt att endast utjämna för faktorer som är utanför politikernas kontroll, vilket inte är fallet för det totala skatteunderlaget.

Om en kommun vill förbättra servicen för sina invånare vore en rimlig strategi för politikerna att främja sysselsättning för att öka intäkterna, men i dagens system får kommuner knappt behålla ökade skatteintäkter från att ha fått fler i arbete. Politiker får därför få ekonomiska skäl att satsa en miljard på Komvux istället för ett kulturprojekt. För så kallade "Pomperipossa-kommuner", exempelvis Kävlinge och Trelleborg, så skulle till och med större skatteunderlag leda till mindre skatteintäkter.

Detta beror på att inkomstutjämningen inte utgår från förutsättningar för skatteunderlag såsom andel äldre eller geografiskt läge, utan istället utjämnar för skatteunderlaget i sin helhet.

Kommunpolitiker kan på så sätt inte ta ansvar för den politik de för. Detta är dåligt både för demokratin, som ju bygger på att medborgarna kan utkräva ansvar, men även för tillväxten, då politikerna inte får rätt incitament att genomdriva goda reformer.

Det som samtidigt försvårar för staten att utjämna inkomster på ett smart sätt är att en kommun snarare än att få fler i arbete också kan höja sina inkomster genom att locka till sig rika. Exempelvis kan detta ske genom att Danderyds kommun undviker undvika bygga ut allmännyttan och endast ha finare villor, vilket på samhällsnivå leder till ökad segregation och större skillnader mellan kommuner. Det vi i stället borde ha är ett utjämningsystem för hela Sverige. Mot denna bakgrund menar vi att

Socialdemokraterna borde reformera utjämningsystemet. Vi föreslår att den ska gå efter två linjer.

Den totala utjämningen borde öka genom att staten ökar de generella statsbidragen.

För att komma till bukt med de ökade klyftorna samt att bättre rusta kommunerna inför en demografisk utveckling med allt större andel äldre och unga bör de generella statsbidragen höjas.

Inkomstutjämningen borde baseras enbart på faktorer som kommunpolitiker inte kan – eller bör – påverka, såsom demografiska och geografiska faktorer.

Likt kostnadsutjämnningen bör inkomstutjämnningen baseras på strukturella faktorer och inte kommuninvånarnas inkomster. Det skulle leda till en rättvisare fördelning och ge kommunpolitiker incitament att öka skatteunderlaget utan rädsla att bli av med välbehövliga tillskott från utjämnningssystemet. I ett sådant system borde även andel högutbildade vara en sådan faktor för att inte ge kommuner skäl att locka till sig denna grupp och stänga ute andra genom skattekonkurrens eller särskild stadsplanering.

Ett problem med detta förslag är att kommunerna riskerar att se sina inkomster sänka kraftigt om kommunerna drabbas av en svår ekonomisk chock, exempelvis om en central industri skulle läggas ner. Då skulle kommunen ha svårt att finansiera välfärden om inte utjämnningssystemet täcker upp när en kommun har det svårt, vilket dock skulle kunna mildras med en typ av "försäkringsspärr" mot kraftiga svängningar.

Magnus Olsson (SD)

Anders Olin (SD)

Rickard Åhman-Persson (SD)